

SIMBOLU, ARHETIPU UN VĒRTĪBU SAVSTARPĒJĀ SAISTĪBA

2012.gada 27.jūlijs plkst.16:30

Kustība par latvisku kultūru izglītībā.

Domāšanas darbnīca:

Latviskā pasaules uzskata strukturizēts modelis;
tēlu, arhetipu sistēma - latviskas izglītības pamats.

Dainis Ozoliņš

e-pasts: lektors.Dainis@gmail.com

SIMBOLS

Kultūra – arhetipi, vērtības, simboli.

Kultūras jēdzienu lietoju kā tradicionālo normu un vērtību izpratni. Tā var atšķirties dažādas sociālās vidēs, bet vairāk vai mazāk tās tiek ievērotas no paaudzes uz paaudzi. Sabiedrība kopumā veido kultūras izpratni, bet katram sabiedrības loceklim vai būt sava kultūras izpratne, Līdz ar to kultūrai ir divas dimensijas - sabiedriskā un personīgā (individuālā). Kultūras vērtības ir arhetipiskas, kuras izpaužas kultūras simbolos, bet personīgā līmenī parādās kā simbolu atspoguļojums dažādās vērtību nozīmēs. Šeit pievērsīšos simbola, arhetipa un vērtību savstarpējai saistībai.

SIMBOLS

Kas ir Simbols?

*Simbola buhtihba nav izsakahma vahrdos,
tah lihdzinahs mihlestihbas burvihbai.*

SIMBOLS

Simbola definīcija

SIMBOLS

Simbola definīcija

Simbols - (simbolon gr.) –

1. senajiem grieķiem - norunāta materiāla pazīšanas zīme, ko lietoja kādas sabiedriskas grupas, slepenas biedrības locekļi;
2. materiāla, grafiska vai akustiska zīme, kas apzīmē kādu jēdzienu; tēls, kurā ietverta kāda ideja;
3. simbolu teorija (hieroglifu teorija) - izziņas teorija, pēc kuras cilvēka sajūtas un uztvere atspoguļo objektīvi nepastāvošas lietas, un ir tikai nosacītas zīmes (simboli, hieroglifi) it kā neizzinātu lietu apzīmēšanai;
4. ticības simbols - sistemātisks kristīgās ticības galveno dogmātu uzskaitījums; vispār - nosacīts kāda lieluma apzīmējums, kas pieņemts vienā vai otrā zinātnē.

SIMBOLS

Simbola definīcija

Simbols –

1. zīme, apzīmējums kādam noteiktam jēdzienam, idejai. Ķīmiskie simboli. Matemātikas simboli. Simbolu sistēmas.
2. Māksliniecisks tēls, ar kuru izteikta kāda ideja.

SIMBOLS

Simbola definīcija

- Filosofijā ir tas pats kas zīme.
- Estētikā raksturo mākslas tēlu, piemīt viengabalainība un neierobežota daudznozīmība.
- Simbola struktūru veido priekšmeta tēls un iekšējā jēga (atšķirībā no alegorijām to nevar atšifrēt racionālā veidā).
- Atšifrēšana paredz uztvērēja aktīvu darbību. Simbola jēga reāli pastāv tikai kultūrā, dažādu cilvēku sazināšanās formu ietvaros.
- Literatūrā simbols ir viens no tropu veidiem; pārnestā nozīmē lietots tēls, kas nosacīti pārstāv sacerējuma ideju.
- Simbola lietošanā un uztverē liela nozīme ir tradīcijai, katras tautas leksikā ir vārdi, ko lieto simbola nozīmē.

SIMBOLS

Simbola definīcija

Simbols ir varenākā un spēcīgākā valoda, ko pazīst cilvēki. Arī pati valoda pēc būtības ir simbolu kopums.

Īsts maģiskais simbols veido tēlu, kuram ir kāda iekšēja nozīme. Parasti šī iekšējā nozīme ir apzināti noslēpta tēla forma, tā ka lielākā daļa cilvēku to uzskata par pilnīgi saprotamu, kam nav nepieciešama dziļāka apdomāšana un iedziļināšanās tēla patiesajā būtībā. Līdz ar to patiesā maģiskā jēga lielākai cilvēku daļai nav pieejama

SIMBOLS

Simbola definīcija

Alegorija - (allēgoria gr.) - māksliniecisks izteiksmes paņēmiens - kādas parādības nosacīts attēlojums ar citu konkrētu parādību; abstrakta jēdziena attēlojums ar konkrēta tēla palīdzību. Alegorija ir raksturīga pasakām un fabulām.

Metafora - metafora - (metaphora (gr.) - pārnesums) - tēlains izteiciens, trops, 1)vārda plašākā nozīmē - katra alegorija, jēdziena tēlains attēlojums; 2)vārda vai izteiciena lietošana pārnestā nozīmē, t.i., kāda cita priekšmeta (parādības) raksturīgo iezīmju attiecināšana uz doto priekšmetu (parādību), piem. "jūras vaidi", "dzelzs griba"; nozīmes pārnesuma pamats ir līdzība vai kontrasts.

SIMBOLS

Simbola definīcija

Metonīmija - (metonymia gr. - pārdēvēšana) tēlainis izteiciens, trops - kāda vārda aizstāšana ar citu vārdu, pamatojoties uz divu jēdzienu saskari, piem. "mežs dzied" aizstāj "putni mežā dzied".

Sinekdoha - (synekdochē gr.-) metonīmijas veids, izteiksmes forma, kurā lieto lielāko mazākā vietā, veselo daļas vietā, vispārējo daļas vietā, vispārējo atsevišķā vietā - vai arī otrādi, piem., "Visa pilsēta par to vien runā".

Hiperbola - (hyperbolē gr. - hyper gr. - virs, pāri) tēlainis izteiciens, kurā pārspīlējums izmantots iespaida pastiprināšanai, piem. "tur bija vesela dubļu jūra".

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

Simbolu valoda ir valoda, kurā ārējā pasaule ir iekšējās pasaules simbols – mūsu dvēseles un prāta simbols.
(Ē.Fromms)

Dienā runājam cilvēku valodā.

Naktī sapņojam simbolu valodā.

Dienā pārsvarā ir mūsu apziņa.

Naktī virsroku ņem neapzinātais (zemapziņa, virsapziņa).

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

Ar līdzīgām grūtībām mēs sastopamies, kad mēs mēģinām aprakstīt to, ko mēs jūtam?

***Piemēram,** ar rudens depresiju, tukšumu, vientulību, visa pasaule liekas pelēka un ... un atkal jūtam, ka mums ir grūtības precīzi izteikt vārdos savu stāvokli. BET, ja...*

Rudens naktī jūs redzat sapni, ka esat lielas pilsētas nomalē pirms saullēkta, ielas tukšas, pamestas mājas, sveša vieta, viss pelēks un nekādi nevarat tikt prom no šīs vietas.

Pamostoties jūs pēkšņi saprotat, ka sapnī jums ir bijusi tā pati rudens depresijas vārdos neizsakāma sajūta. Tieši sapnis, kā simbols ir spējjs izteikt jūsu depresijas sajūtu.

E. Froms Cilvēka dvēsele. (no krievu tulkojuma Fromm Erich. Die Seele des Menschen: ihre Fähigkeit zum Luten und zum Bössen, Frankfurt/M, 1981.),

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

Vingrinājums.

Pamēģiniet ar vārdiem aprakstīt savas bailes, dusmas vai šaubas.

Nu kā? Neizdodas.

Nu labi, tad mīlestību.

Bet ar sajūtām, savām emocijām un atmiņām varat to atkal sajust un pārdzīvot?

Bet kā ar emociju un sajūtu izteikšanu vārdos?

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

Cilvēku valoda, kas ir racionāla struktūra, spēj lietas iztirzāt un saistīt vienu ar otru, tomēr ar valodu grūti izskaidrot neracionālas lietas un tā nespēj ielūkoties neracionālu lietu visdziļākajā būtībā.

Tāpēc, lai iztirzātu simbolisku ziņu, kuras visdziļākā būtība ir neracionāla, nepieciešama citāda izteiksme nekā parastai valodai; tai jārada zibenīga skaidrība, apejot tūlīgās diskusijas un paskaidrojumus.

Tomēr ne visi cilvēki simbolos redz līdzekli, lai izteiktu patiesības, kuras citādi nemaz nav izsakāmas, jo simbolu visaptveroša būtība pārsniedz diskursīvās domāšanas robežas.

SIMBOLS

Cilvēku valoda un simbolu valoda;

Simbols ietver patiesības, kas nav pieejamas parastās valodas analītiskajam un vispārinošajam izteiksmes veidam.

Diskursīvā domāšana nespēj saistīt transcendenci ar fenomenu pasauli; tā var lietās un parādībās (vai faktus) analizēt un sintezēt vienu ar otru, tomēr tā nespēj iespiesties to visdziļākajā būtībā.

Vienīgi (gars, zemapziņa, dvēsele, neapzinātais) spēj transcendentu patiesību aptvert tiešā izziņas aktā.

Diskursīvs - domu gaitas izklāsts izteikumu ķēdē

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK

Rozenkreiceru mācība izšķir trīs galvenos simbolu veidus: **dabiskie simboli, mākslīgie simboli un mistiskie simboli.**

Tamlīdzīga klasifikācija ir raksturīga vairākiem tradicionālo mācību. Ņemot vērā to, ka katrs simbols ir paredzēts, lai personificētu kādu noteiktu jēdzienu, viņa piederība pie vienas vai otras kategorijas ir atkarīga no attiecīgā jēdziena satura un viņam piedēvētās kopējās jēgas. Dabiskais simbols personificē jēdzienu, kurš saistīts ar vienkāršu un viegli novērojamu dabas parādību.

Mākslīgais simbols iemieso zināmu nosacītību, pieņemtu kāda koda formā.

Mistiskais simbols, kā to parāda jau pats nosaukums, ir mistiķa centienu rezultāts un ir konkrēts tēls, kura uzdevums ir personificēt kādu likumu vai garīgu principu.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Dabiskie simboli

Kopumā, dabiskiem simboliem nav nepieciešama papildus tulkošana, jo tie runā paši par sevi. To mērķis nav apslēptība, bet gan īpaši vienkāršoti izteikt ideju, kura, novērojumu rezultātā, ir pieejama lielākajai daļai no mums. Tieši dabiskie simboli ir īpaši seni, jo, lai tos saprastu, vajadzīga ne tik daudz gara piepūle, cik prasme novērot. Protams, ar laiku cilvēka prāts apguva arī sarežģītākus dabiskos simbolus, kad evolūcijas procesā daži cilvēki sāka saprast likumus un principus, kuri nav pieejami citiem. Minēsim mums īpaši tuvu piemēru: senajās Mistēriju Skolās roze sāka personificēt cilvēka dvēseli, un tikai izglītoti prāti spēja šajā dabiskajā simbolā saskatīt kāda mistiska jēdziena izteiksmi.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Dabiskie simboli

Atšķirībā no vairākums mākslīgajiem un mistiskajiem simboliem, dabiskie simboli iziet ārpus lineāras, grafiskas, ģeometriskas vai shematiskas konstrukcijas. Citiem vārdiem sakot, tie ir apveltīti ar taustāmu formu, jo to nozīme saistīta ar kaut ko, kas ir apveltīts ar materiālu esamību, vai tā ir zvaigzne, planēta, dzīvnieks, koks, puķe, akmens vai jebkāds cits priekšmets. Šo simbolu nozīme pirmajā līmenī ir pati par sevi redzama to saiknes dēļ ar kādu reālu objektu. No otras puses, ņemot vērā to, ka tie ir saistīti ar dabiskiem objektiem, kuri ir klātesoši tikpat kā visos kontinentos un praktiski visās valstīs, šī tipa simboli kopumā veido valodu, kura ir saprotama atšķirīgu rasu un reliģiskās piederības cilvēkiem. Tas nozīmē, ka lielākoties šie simboli ir universāli pēc savas būtības. Tāpat sacīsim, ka gadsimtiem ejot, vairākumam no tiem to nozīme ir saglabājusies.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Mākslīgie simboli

Šo simbolu klāstu radīja nevis daba, bet gan cilvēks, un tāpēc tos sauc par "mākslīgiem". Kā piemēru var pieminēt jebkuras valodas alfabētu, kurš ir nekas cits, kā simbolisku grafisku bilžu sistēma. Sirds attēls viscaur simbolizē draudzību, mīlestību un brālību. Koka, akmens vai metāla statuja var simbolizēt kādu universālu jēdzienu - brīvību, uzpurēšanos vai uzvaru. Eksistē, protams, liels daudzums mākslīgu simbolu. To skaitu ierobežo tikai cilvēka iztēle un viņa spēja vizuāli iemiesot kādu no idejām vai jēdzieniem. Tas nozīmē, ka tamlīdzīgu simbolu radīšana ir neiespējama bez attīstītas abstraktās domāšanas, jo ir nepieciešams izvēlēties tādus elementus, kuri spēj sniegt īpaši pareizu simbolisku idejas izteiksmi. Lūk, kāpēc tik liela nozīme tiek piešķirta to ģeometriskai formai, krāsai, uzrakstiem uz attēlotā, to kopskatam u.t.t.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Mākslīgie simboli

Pretstatā dabiskiem simboliem, mākslīgie nevar būt izprasti vienkāršas novērošanas ceļā, jo vairākumam no tiem nepieciešami iepriekš noteikti nosacījumi, lai tos lietotu. Tāpēc tie sasaistās ar noteiktām nozīmēm, kuras cilvēkam ir jāzina, ja viņš šos simbolus vēlas izmantot. Atgriezīsimies, piemēram, pie alfabēta, kuru visas valodas izmanto rakstībai – ir acīmredzami, ka mēs nevarēsim nedz rakstīt, nedz lasīt, ja to neiemācīsimies. Ņemot vērā to noteikto raksturu, mākslīgiem simboliem ir šaurāka pielietojuma sfēra, nekā dabiskiem simboliem, jo tie prasa tādu izpratni, kura balstās uz noteikta tipa kultūru vai mentalitāti. Citiem vārdiem sakot, to nozīme var būt atšķirīga dažādās valstīs un dažādos kontinentos. Lūk, kāpēc daudzi no tiem nevar tikt uzskatīti par universāliem. Bez tam, laikam ejot, to skaits pastāvīgi palielinās, apmierinot paša cilvēka vajadzības.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Mistiskie simboli

Mistiskie simboli mums šķiet esam vieni no interesantākiem, jo tie skar principus un likumus, kuri iziet ārpus cilvēka ikdienas darbības robežām. Tas ir, šie simboli sasaistās ar cilvēka garīgajiem meklējumiem. Līdz ar to tie, vispirms, pieder dvēseles sfērai un ir aicināti iemiesot jēdzienus, kas saistīti ar garīgumu. Teiktais attiecas, tostarp, arī uz trijstūra simboliku, par kuru jau runājām, kā arī uz krustu, kvadrātu un riņķi, kurus rūpīgi aplūkosim nākamajā pakāpē. Lai prastu izmantot šīs kategorijas simbolus, nepieciešams būt apveltītam ar visām īpašībām, kādas nepieciešamas lai izprastu dabiskos un mākslīgos simbolus, kā arī ir vajadzīgs padziļināts atbilstošs darbs. Mēs gribam sacīt, ka bez novērošanas, pārdomām un iztēles, lai saprastu mistiskos simbolus, jāņem talkā meditācija. Tā ir nepieciešama, jo šie simboli atspoguļo jēdzienus un pamatus, kuri var būt saprasti tikai ar dvēseles spēju palīdzību.

SIMBOLS

Simbolu veidi

Pēc RK. Mistiskie simboli

Lielākā daļa mistisko simbolu sastāv no punktiem, taisnām un līkām līnijām, citreiz tie ir krāsoti kādās krāsās. Visi šie elementi, kas ir savienoti lielā daudzveidībā, veido harmonisku veselumu, kuram piešķirama daudz maz pieejama ezotēriska jēga. Šajā sakarā svarīgi sacīt, ka paši sarežģītākie simboliskie savienojumi ne obligāti ir tie, kuri personificē vissvarīgākos likumus un principus. Patiešām, ja mistisks simbols ir aicināts apslēptā formā paust patiesību, kuru nevajadzētu zināt visiem, tad otrs viņa aicinājums ir īpaši vienkāršā formā izteikt to, ko spētu saprast lesvētītais.

SIMBOLS

Simbols - saikne starp transcendentu
un fenomenu pasauli?

SIMBOLS

Simbols - saikne starp transcendentu un fenomenu pasauli?

Transcendence ir netveramais vai garīgais, tas ir fiziskās pasaules atspulgs garīgajā pasaulē. Transcendentā pasaule ir tikpat reāla, kā fiziskā pasaule, bet tās izziņāšanai tiek izmantoti citi līdzekļi. Transcendenci tieši nevar uztvert, tāpēc var uzskatīt ka to veido daudz smalkākas vibrācijas kā fizisko, novērojamo – fenomenu pasauli.

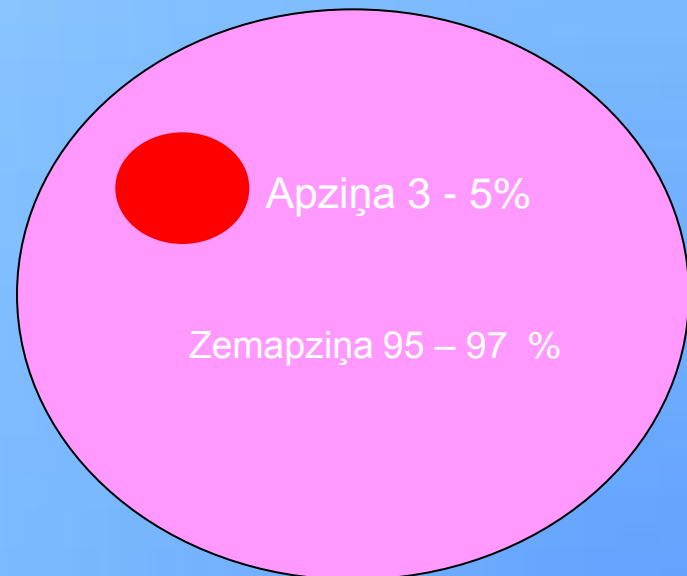
Starp fenomenu pasauli un transcendentu pasauli pastāv saite. Šo saiti veido cilvēka zināšanas, kuras cilvēks ar saviem sajūtu orgāniem caur fiziskiem kanāliem nespēj iegūt. Šīs zināšanas iegūt iespējams tikai ar garīgām metodēm. Viens no garīgo metožu ceļiem tiek aprakstīts antroposofijā. Tas ir vienkārši, bet prasa pacietīgu darbu.

SIMBOLS

Simbols - saikne starp transcendentu un fenomenu pasauli?

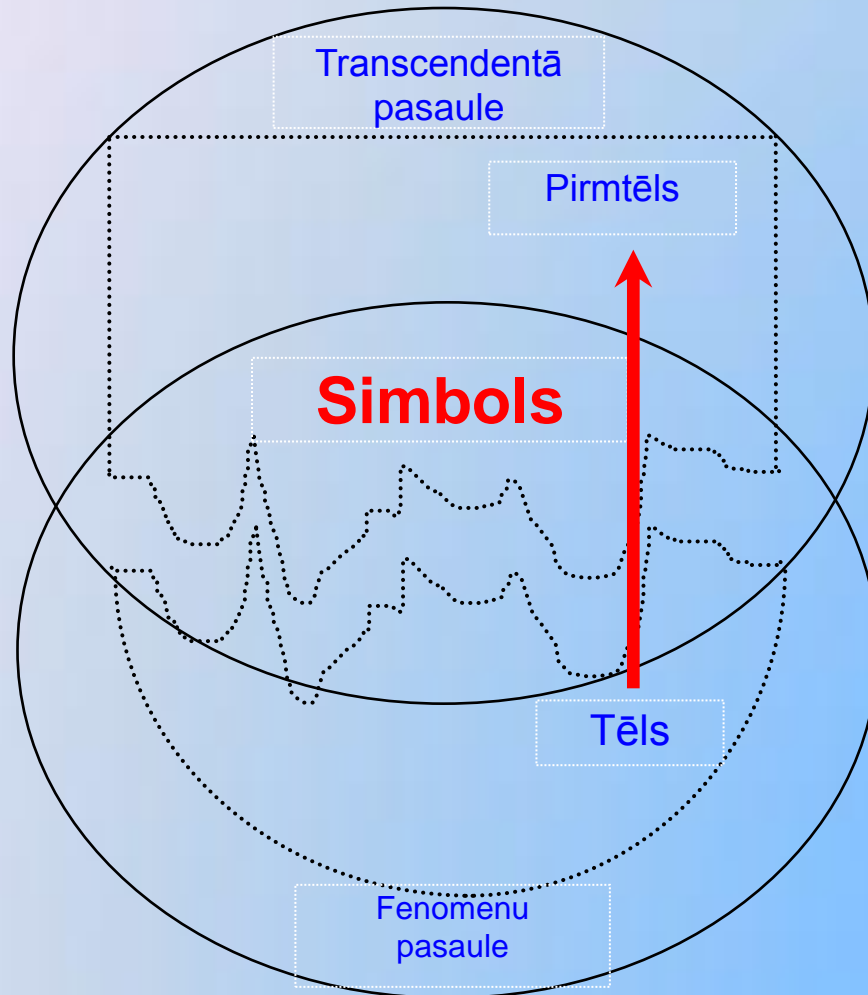
Cilvēka zemapziņa ir neizmējamais resursu rezervuārs, kurā glabājas visa nepieciešamā informācija, lai cilvēks būtu veiksmīgs, atrisinātu problēmas, apgūtu aizvien jaunas iemaņas un cīnītos ar slimībām. Zemapziņa, kā pasaules sastāvdaļa, Visumā izstaro un uzņem psihisko enerģiju. Tā par savu fizisko un ēterisko ķermeni zina visu un ar savu informatīvo kanālu - par Visumu.

Apziņa
Zemapziņa

SIMBOLS

Simbols - saikne starp transcendentu un fenomenu pasauli?

Simbols ir saikne starp tēlu un pirmtēlu, starp fenomenu (fizisko) un nomenu (transcendentu) pasauli.

Tas saista kopā divas pretējas nozīmes – šo pasauli (viegli uztveramo), to pasauli – netveramu.

Tas ir pārlauzta rotaslietas saākējums kopā. (Atceraties filmu “Jūrzemes burvis”)

SIMBOLS

Simbols - saikne starp transcendentu un fenomenu pasauli?

Transcendenci citiem var izteikt ar simbolu palīdzību. Simbolu izpratne ir saistīta ar mistisko pieredzi un iekšējās pieredzes zināšanām. Mistiskās simbolu izpratnes sākums ir dzīvā pieredze – Skolotājs, kam ir saikne ar transcendentu pirmtēlu. Noteicošā ir pieredze, jo būtiska ir tieši Ceļa meklētāja saskarsme ar transcendentu realitāti.

SIMBOLS

Simbols - saikne starp
transcedento un
fenomenu pasauli?

Ja cilvēka dvēsele uztver
simbolu, tad tā paceļas līdz
priekšstatam, kas atrodas viņpus
racionāla prāta spējam.
Tad simbols veido tiltu starp
neredzamo transcendentu
pirmtēlu pasauli un cilvēkam
viegli uztveramo un
pasauli. fenomenenu

SIMBOLS

Simbola īpašības

SIMBOLS

Simbola īpašības

Mirča Eliade min sešas nozīmīgākās simbola īpašības:

1. Simboli spēj realizēt aspektus, kuri nav tverami ikdienas pieredzē.
2. Tradicionālo kultūru cilvēkam visi simboli ir sakrāli.
3. Simboli ir daudznozīmīgi.
4. Simboli palīdz radīt un apjaust pasaules vienotību un orientēties pasaulē.
5. Varbūt pati svarīgākā simbolu īpašība ir paust pretstatus, tos apvienojot, vai pat paradoksālas situācijas.
6. Simboli ir eksistenciāla vērtība, jo tie saistās ar cilvēka eksistenciālo dabu, atklājot cilvēkam savas un Kosmosa eksistences vienību.

SIMBOLS

Simbola īpašības

Simbols spēj sniegt informāciju veselumā, ja cilvēks ir sagatavots to uztvert, jo izmantojot simbolus nevajag ne tekstus, ne skaidrojumu. Simboli ir tādas realitātes, kuras nevar izteikt ar citiem izteiksmes līdzekļiem.

Tādā veidā simboliem ir izziņas nozīme, ja cilvēks spēj saistīties ar transcendentu realitāti un uztvert pirmtēlu bez pastarpinājuma.

SIMBOLS

Simbola īpašības

Cilvēks, kas saprot simbolu, ne tikai atklāj sevi objektīvajai pasaulei, bet veiksmīgi pārvar atsevišķas personības līmeni un sasniedz Visuma izpratni.

Pateicoties simbolam individuālā pieredze pamostas un kļūst par garīgu darbību.

Tas, kurš attiecībā uz doto tradicionālo kultūru ir sapratis, ciktāl tās formas vienlaicīgi ir relatīvas un ciktāl tās ir absolūtas, kaut vai tikai pamatlīnijās, ir izpratis jebkuras atklāsmes mācības būtību.

SIMBOLS

Vēsturiskā simbolu uztvere

Atšifrējot simbolus, atrodot to kontekstus, salīdzinot tos ar kultūras tradicionālajiem simboliem un to izpausmes tēliem, varētu rast izeju.

Protams, to ir grūti paveikt, jo Eiropas kultūra ir aizmirsusi savus tradicionālos simbolus un simbolu vietā veikli politiķi un demagogi piedāvā “monstrus” — zīmes un zīmju sistēmas bez transcendentā pirmtēla.

Izmantojot masu mēdijus, “monstri” tiek izplatīti pasaulē un uzdoti par nozīmīgiem simboliem.

Šodienas fenomenu pasaules visvarenākā zīme ir nauda - varens spēks, kas it kā spēj visu - fenomenu pasaulē tā tiešām spēj veikt ļoti daudz, bet man liekas, ka aiz šīs zīmes nestāv pirmtēli, kuri veicinātu garīgo attīstību.

SIMBOLS

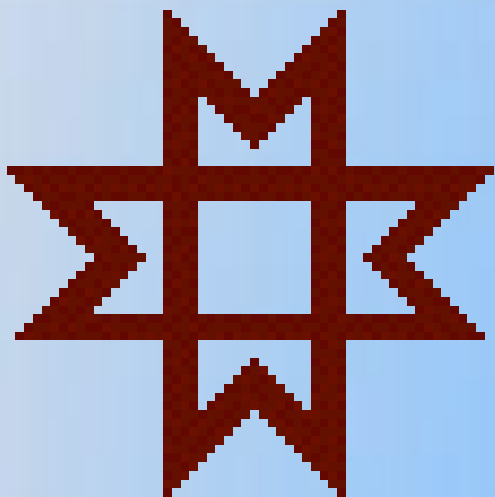
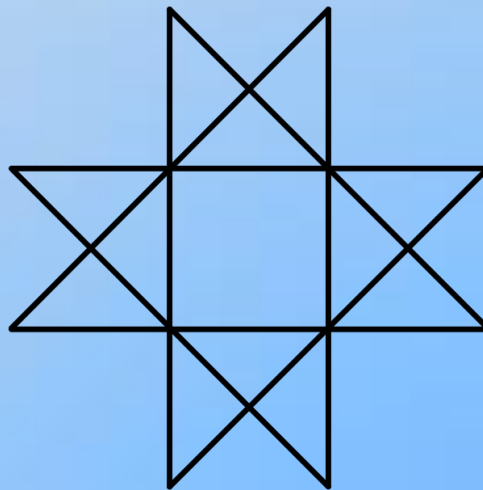
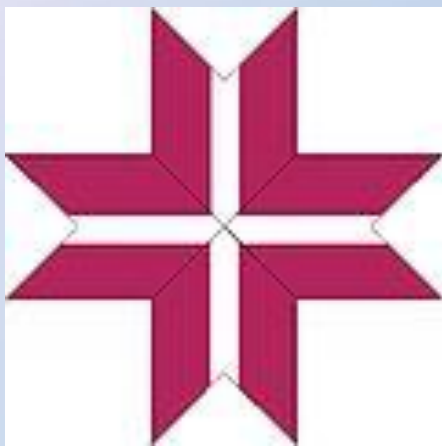
Vēsturiskā simbolu uztvere

Pašreizējā postindustriālajā pasaulē ir izplatīta "monstru" veidošana - tās ir zīmes vai zīmju sistēmas, kurām nav transcendentā pirmtēla, bet izmantojot masu mēdijus, tiek izplatītas pasaulē un tiek uzdotas par arhetipiem. "Monstrus" rada politiķi un reklāmas industrija izmantojot ideoloģiskus trikus.

Piemēram, auseklītis, kurš atmodas laikā tika pasniegts, kā "Latvijas atmodas simbols", bet būdams, bez transcendentā pamata jau sen ir zaudējis savu nozīmi.

SIMBOLS

Vēsturiskā simbolu uztvere

SIMBOLS

Koks kā simbols. Pasaules koks

Koks kā Labirints

Koks sāk augt no
sēklas

Pirmās lapiņas

Veidojas stumbrs un
saknes

Aug saknes un zari

Izaudzinām savu
koku no sēkliņas

SIMBOLS

Koks kā simbols. Pasaules koks

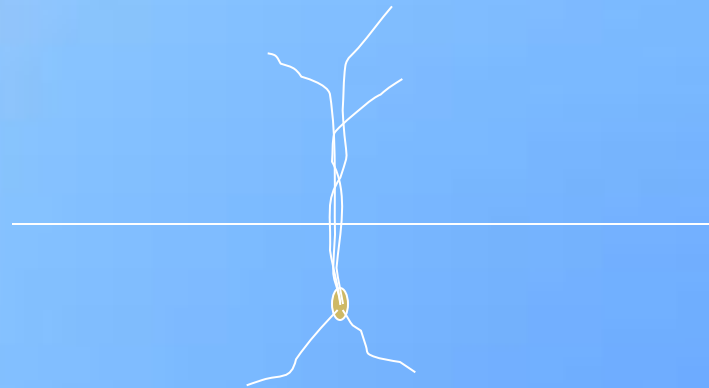
Izaudzīnām savu koku
no sēkliņas

Uzzīmējam zemi,
iesējam sēkliņu,

Tā sāk augt

Uz augšu un uz leju

Velkam **katru līniju** no
sēkliņas līdz zariem

Koks kā simbols. Pasaules koks

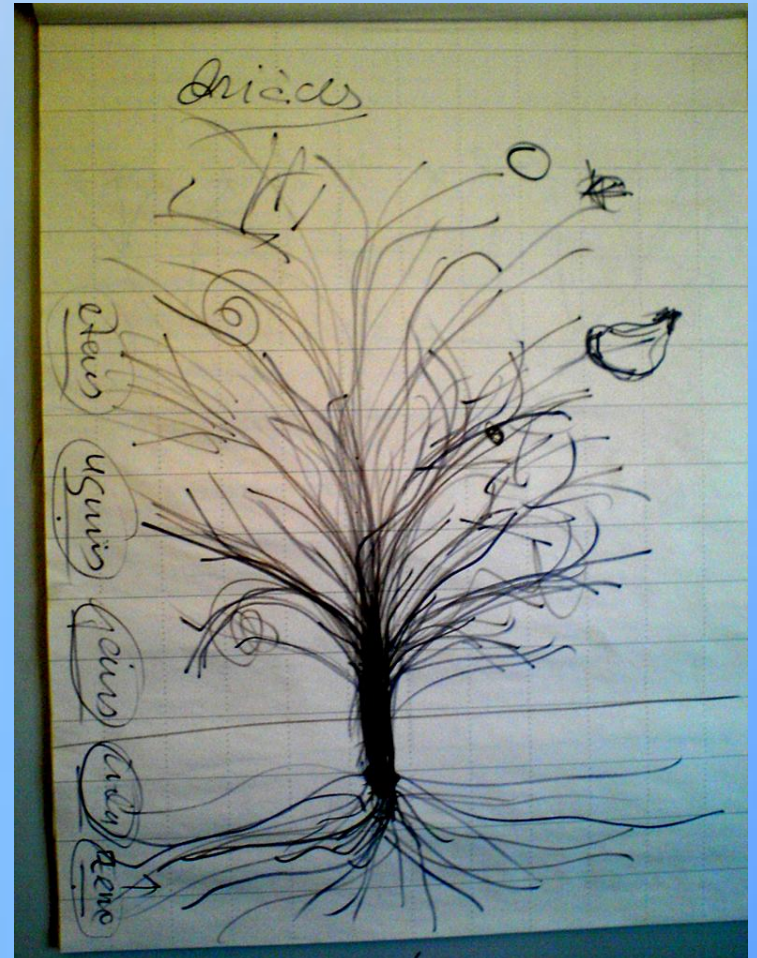
Koks sāk augt no sēklas

Pirmās lapiņas

Veidojas stumbrs un saknes

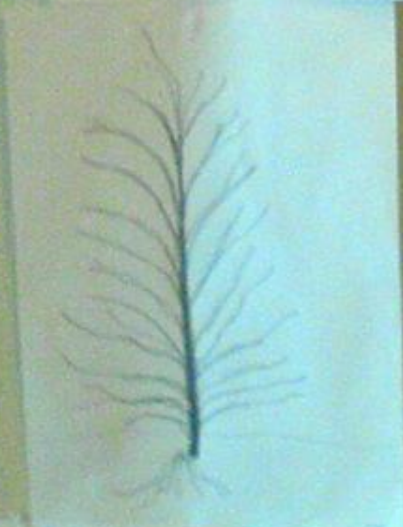
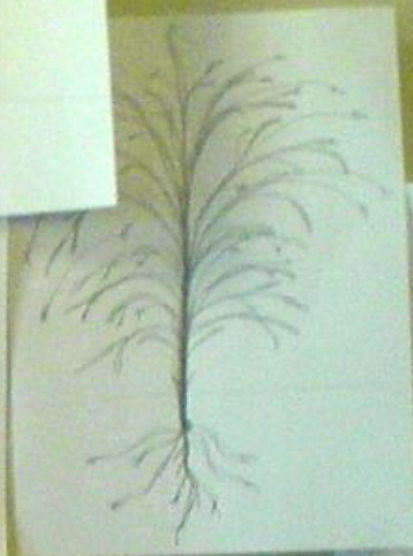
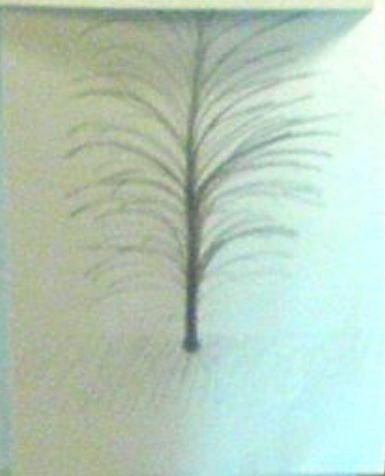
Aug saknes un zari

Izaudzināsim savu koku no
sēkliņas zīmējumā

SIMBOLS

Koks kā simbols. Pasaules koks

SIMBOLS

Koks kā simbols. Pasaules koks

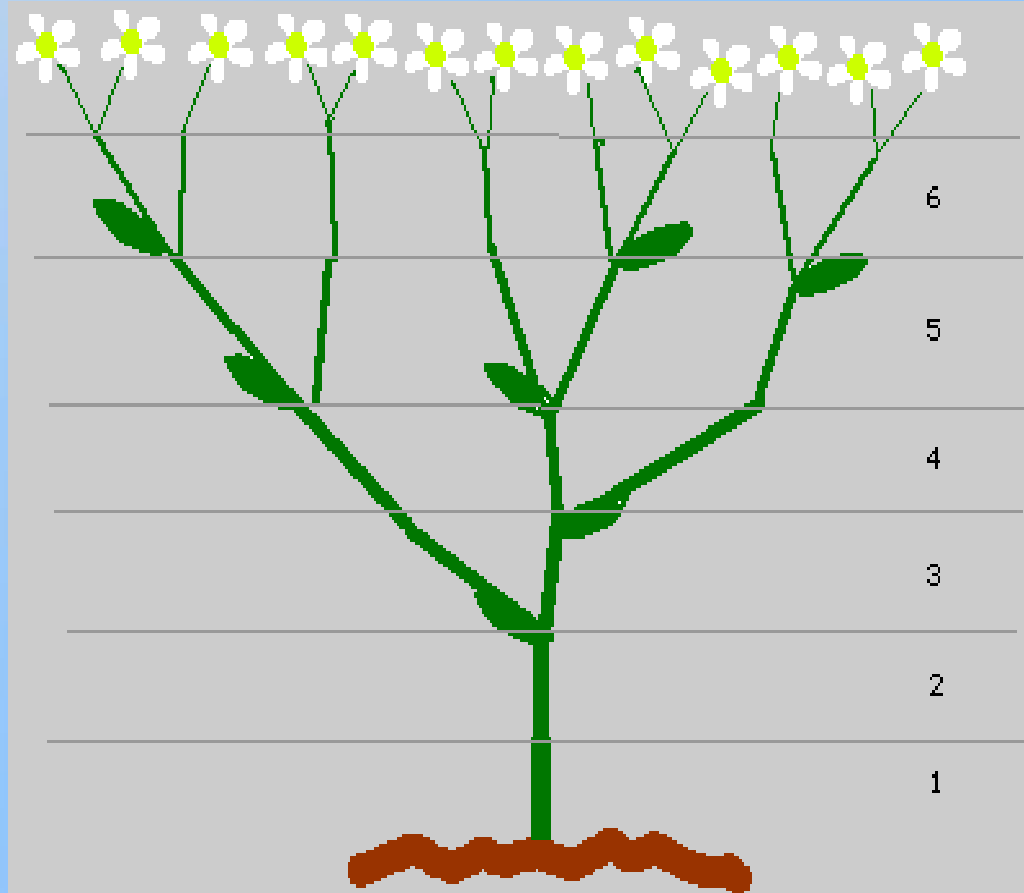
Koks kā attīstības simbols

Attīstība kā dzīve –

No viena veidojas daudzi

Fibanoči skaitļi

Mēs veidojam savu dzīvi kā labirintu

Arhetips

Šveiciešu analītiskā psihologa Karla Junga no Platona darbiem paņemts termins, kas apzīmē universālus simboliskus pirmtēlus. Šie kolektīvās zemapziņas veidotie pirmtēli - shēmas izpaužas mītos, pasakās, tautasdziesmās, sapņos, kā arī mākslā.

Piemēram ir māte, bērns, ēna, ūdens, gaiss, zeme, uguns ...

Arhetipa definīcija

Jungs: Arhetipi – „...dzīlē paslēpti apzinātās dvēseles fundamenti, ... gatavības sistēmas, kas vienlaikus ir gan tēls, gan emocija. Tos manto līdz ar smadzeņu struktūru, jā, tie ir tās psihiskais aspekts. Šajos pirmtēlos acīmredzot visskaidrāk izpaužas zemes un tās likumu iedarbība uz dvēseli.”

„Arhetips tāpat ir psihe struktūrelements un tādēļ – vitāli nepieciešama dvēseliskās mājturības sastāvdaļa. Tas reprezentē primitīvās, tumšās psihe instinktīvos dotumus, neredzamās apziņas saknes.”

„Tie, ko mēs saucam par instinktiem, ir psiholoģiskie impulsi, kuri “ārēji” tiek uztverti ar jutekļiem, bet vienlaikus tie parādās arī “iekšēji” – fantāzijās un bieži atspoguļo tagadni simbolisku attēlu veidā. Šīs iekšējās parādības es saucu par arhetipiem.”

Arhetipa definīcija

Kēnings: Arhetipi ir arhaiski un mitoloģiski pirmtēli, kas no laika gala mājojuši dvēselē un iespiedušies dziļi bezapziņā

Arhetipa definīcija

Miegā un sapņos mēs dzīvojam un darbojamies valstībā, ko K. G. Jungs apraksta kā 'kolektīvo zemapziņu'. Pēc Junga šis stāvoklis ir 'pilnīga glabātava tam, ko cilvēce ir sakrājusi psihe valstībā. Tā ir milzīga valstība, kurā mēs ieejam, kad dodamies gulēt. Tur mēs sastopamies ar arhetipiem un arhetipiskiem tēliem; Tā ir valstība, kur paceļas mitoloģiskas ainas, leģendu un teiku tēli. Šo apgaroto realitāšu pasaulē mēs atjaunojamies un iegūstam darba spējas savam ikdienas darbam.

Arhetipa definīcija

Jungs: ... arhetips ir nevis tēls, bet gan bezapziņas faktors, kas nav priekšstatāms. Bezapziņā rodas vai pastāv noteiktas shēmas, kas kārtoti un strukturē cilvēka priekšstatus un izturēšanos, tās ir piedzimtas, pārmantotas formas, kuras nodrošina noteiktu priekšstatu un darbību iespējamību.

Arhetipi ir sava veida psihiķes orgāni, kas garantē psihiskās dzīves līdzsvaru, taču, ja tie pārplūstina cilvēka dzīvi, iespējama neiroze, psihoze vai pat bojāeja.

Arhetips

Ar arhetipu Viduslaikos saprata transcendentu pirmtēlu (Dievišķu ideju).

Šajās lekcijās esmu centies izvairīties no jēdziena "arhetips" lietošanas, jo izmantoju jēdzienu "pirmtēls", saprotot ar to arhetipu Viduslaiku nozīmē.

K.G.Jungs savos darbos plaši lieto arhetipa jēdzienu, bet es esmu centies izvairīties no K.G.Junga citēšanas, jo K.G.Jungs šo jēdzienu lieto citā nozīmē un dažiem tradicionālistiem ir domstarpības ar K.G.Jungu,

piemēram, K.Genonam. ... *tas attiecas uz K.G.Jungu. Interesanti, ka šī interpretācija balstās uz paralēlēm, kas vilktas starp dažiem simboliem un garīgi slimu cilvēku zīmējumiem.*

Arhetips

Tā kā arhetipi nav noliedzami vai kaut kā padarāmi nekaitīgi, tad katra jauna kultūrdiferencēšanās pakāpe konfrontējas ar uzdevumu atrast jaunu un savai pakāpei atbilstošu skaidrojumu, lai saistītu mūsos vēl pastāvošo pagājības dzīvi ar tagadnes dzīvi, kas draud no tās aizlavīties.[1]

[1] Jungs Karls Gustavs, Par arhetipa "Bērns" psiholoģiju, Žurn: Grāmata, 1990, N12, 6.lpp.

Arhetips

Taču, ja tā ideja vai princips kļūst nepārskatāms, ja tā sākotnes un mērķa nolūki kļūst tumši un tomēr uzstājīgi īstenojas, tad to nepieciešamā kārtā piedzīvo kā patstāvīgu būtni, kā sava veida augstāku apziņu, un tā pārāko iedabu vairs nevar izteikt ar cilvēciskās sapratnes jēdzieniem. Mūsu izteiksmes spēja ķeras pie citiem līdzekļiem: tā rada simbolu.

[1] Jungs Karls Gustavs, Par arhetipa "Bērns" psiholoģiju, Žurn: Grāmata, 1990, N12, 6.lpp.

Arhetips un Simbols

Pēc K.G.Junga simbola saknes slēpjas Viņpusē, kuru tikai Gars var apjaust.

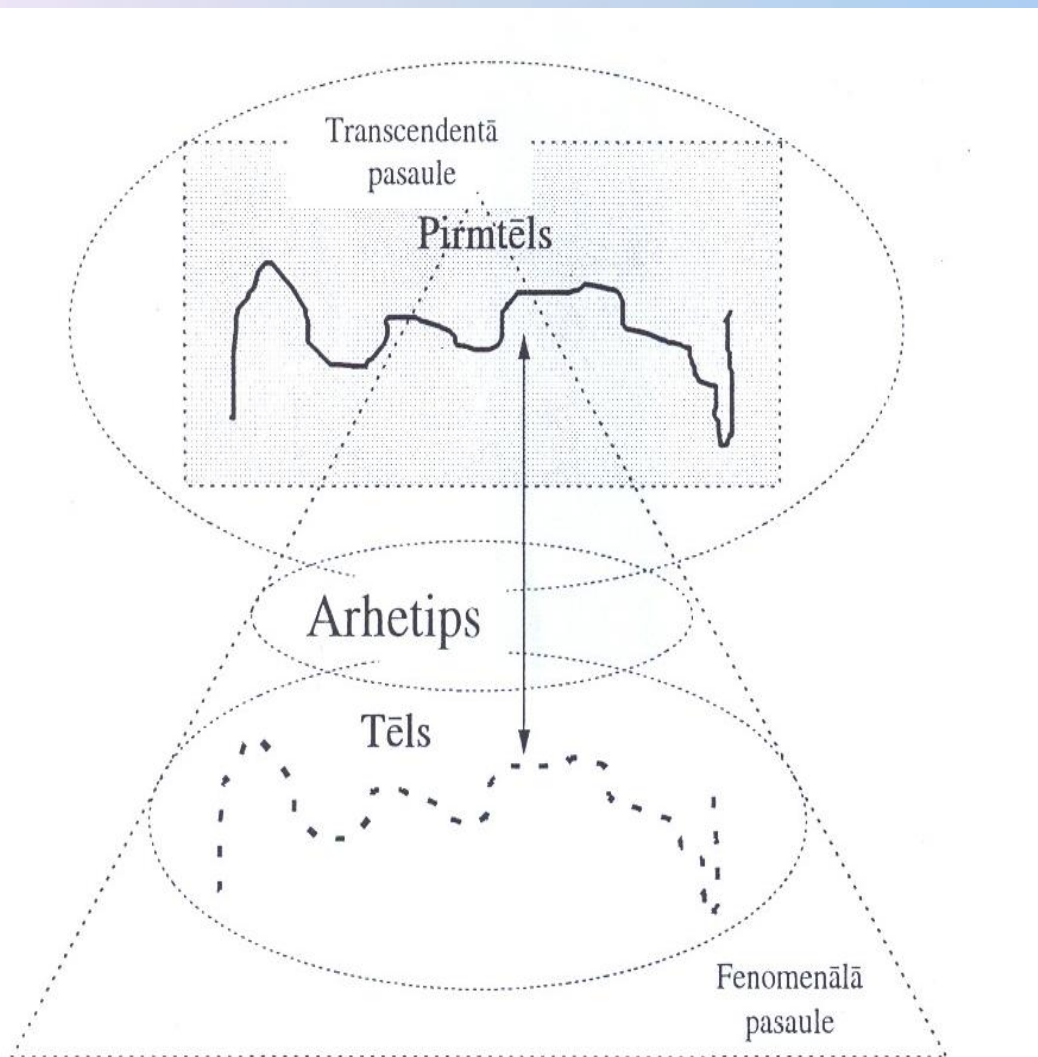
Ar simbolu, es nekādā ziņā nesaprotu alegoriju vai vienkāršu zīmi, drīzāk tas ir tēls, kuram pēc iespējas labāk jāraksturo tikai neskaidri nojaustā gara iedaba. Simbols nevis aptver un izskaidro, bet gan norāda uz viņpusīgu, neaptveramu, neskaidri nojaustu jēgu, kas nevarētu pietiekami labi izpausties nevienā mūsdienu valodas vārdā. Gars, ko var pārtulkot jēdzienā, ir dvēselisks komplekss mūsu Es apziņas ietvaros. Tas neko neizraisa un veic tikai to, ko paši tajā esam ielikuši. Taču gars, kura izpausmei nepieciešams simbols, ir dvēselisks komplekss, kas satur radošus dzietus ar vēl nepieredzētām iespējām.[1]

[1] K.G.Jungs, Gars un dzīve. Gr: K.G.Jungs Dvēseles pasaule. Spektrs, Rīga, 1994.

Arhetips un Simbols

K.G.Jungs uzskata arhetipu par aizmirstu simbolu, bet par kuru tomēr ir palikušas nojautas kolektīvajā bezapziņā. Arhetips ir ceļš pa kuru realizējas saistība ar transcendenci. Transcendentā pirmtēla neapzināta (kolektīva) izpausme sabiedrībā pēc K.G.Junga ir arhetips.

Arhetips un Simbols

Arhetipi taču ir kā upju gultnes, kuras pametis ūdens, kas tomēr var tur atkal ieplūst. Arhetips ir kaut kas līdzīgs senam straumes ceļam, kurā ilgi plūduši dzīvības ūdeņi, dziļi iegrauzdamies zemē.[1]

[1] K.G.Jungs, Votans. Gr: Dvēseles pasaule, Spektrs, Rīga, 1995, 49.lpp.

Arhetips

Arhetipi sāk darboties lielos ļaužu apjomos - tautās, nācijās - tad sāk darboties kolektīvās izpausmes, kā *mežonīga upe, ko neviens nespēj savaldīt, katrā ziņā neviens cilvēks, to spēj vienīgi Kāds, kas allaž bijis stiprāks par cilvēkiem. Kur kustas nevis atsevišķais, bet masa, tur izbeidzas cilvēciskā regulēšanas spēja un sāk darboties arhetipi; tā notiek arī individa dzīvē, kad viņš sastopas ar situācijām, kuras nespēj pieveikt ar cilvēkam pazīstamu kategoriju palīdzību.*[1]

[1] K.G.Jungs, Votans. Gr: Dvēseles pasaule, Spektrs, Rīga, 1995, 49.lpp.

Arhetipi un zinātnisko ideju formulēšanas process

Zinātnisko ideju saprašanai nepieciešams ilgs un grūts process, lai racionāli formulētu bezapziņas pārstrādāto zinātnisko materiālu. Organizatorisko lomu spēlē arhetipi, kuri veido tiltu starp sajūtu uztverto un racionāli noformulēto ideju. Tāds ceļš nepieciešamas katras zinātniskas koncepcijas radīšanai.

Junga arhetipi

Jungs izdala astoņus būtiskākos arhetipus – persona, ēna, anima, animus, gudrais vīrs, lielā māte, patība, bērns.

Aplūkosim dažus no tiem.

Junga arhetipi – ēna

Ēnas apzināšanās iespējama, vienīgi atzīstot savas personības “tumšos” aspektus par reāliem un tagadnē pastāvošiem. Ēnas arhetips cilvēkā iegūlis kā kaut kas draudīgs, neiepazīts un negatīvs.

Ēna ir morāla problēma, kas izaicina visu personības apzināto sfēru, jo tā nekļūst apzināta bez ievērojamas morālas piepūles. Lai to apzinātos, cilvēkam ir jāatzīst, pat jāuzzina, viss nepatīkamais, kas ir cilvēkā. Tas izsauc nopietnu pretestību.

Ikvienam ir sava ēna, un, jo mazāk tā ir saistīta ar individuālo apzinīgo dzīvi, jo tā ir tumšāka un blīvāka. Ja sliktā īpašība ir apzināta, tad ir izredzes to transformēt. Turklāt tā atrodas pastāvīgā kontaktā ar citām interesēm, tāpēc nemitīgi modificējas.

Taču, ja ēnas puse ir nomākta un nošķirta no apziņas, tad tā nekad netiks transformēta, un vienmēr pastāv iespēja, ka tā izlauzīsies visnepiemērotākajā brīdī. Tas nozīmē, ka tā rada neapzinātu šķērsli mūsu cēlākajiem centieniem un tieksmēm.

(K.G. Junga “Psiholoģiskie tipi”, 180. lpp)

Junga arhetipi – triksteris

Mitoloģijas kontekstā Jungs radīja ēnas ekvivalentu – triksteru tēlu. Triksteris ir kolektīvās ēnas figūra, cilvēku visu zemisko rakstura iezīmju kopums.”

Triksteris ir “kosmiskā” būtne ar dievišķi dzīvniecisku dabu: no vienas puses, tas pārspēj cilvēku ar savām pārcilvēka spējām, no otras puses – piekāpjas cilvēka priekšā sava nesaprātīguma un bezapzinīguma dēļ. ...

Triksteris ir Dievs, cilvēks un dzīvnieks vienā personā. Triksteru galvenā un biedējošākā īpašība ir viņa bezapziņa un nesakarīgums.

Varētu domāt, ka tumšā pusē, kad tā vairs nav redzama, pārstāj eksistēt. Taču tā iedomāties būtu naivi. Tumsa un ļaunums neizgaist – tie, zaudējot enerģiju, tikai iegrimst bezapziņā un paliek tur tik ilgi, kamēr ar apziņu viss ir kartībā.

Taču tiklīdz apziņa atkal nonāk kritiskā stāvoklī, noskaidrojas, ka Ēna nekur nav pazudusi, tikai noslēpusies, nogaidot, kamēr uz kaut ko tiks projicēta.

Junga arhetipi – ēna mitoloģijā

Mitoloģijā ēna tiek raksturota kā ļaunie spēki, dēmoni, tumsa. Tumsas nebeidzamā cīņa ar gaismu, kurā gaisma, pretēji tumsai, ir dzīvības un labā simbols.

Šāds dalījums (gaismas atšķiršana no tumsas) vairāk raksturīgs Rietumu kultūrai, Austrumu kultūrā dominē “neiejaukšanās princips”, mūžīgs riņķojums, atgriešanās neesamībā un tukšumā, visam jārit savā dabiskajā gaitā, ieskaitot nāves neizbēgamību. Miršanas process ir tikpat svarīgs kā dzīve, kā piedzimšana.

Junga arhetipi – Anima un Animus

Anima un Animus, tāpat kā Ēna, izceļas ar pazīmi atstāt biežu un postošu ietekmi uz “*Es*”.

Animas arhetipu Junga raksturo kā mātes ideāltēlu, kas izveidojas no jauna katra vīrieša psihē jau ar dzimšanas brīdi

Animus ir ekvivalents Animas arhetipam, tikai sieviešu psihē.

Junga arhetipi – patība

Ar **patību** Jungs skaidro katra indivīda personības gan apzinātos un pazīstamos slāņus no mūsu apziņas, gan dziļākos, neapzinātos slāņus, kas mīt mūsu bezapziņā.

Tā ir katra cilvēka Unikālitate, psihiskā kopuma centrs, sava veida “iekšējais Dievs” cilvēkā.

Junga arhetipi – bērns

Bērna motīvs ir pašas bērnības zināmu lietu tēls, ko mēs esam aizmirsuši.

Bērna motīvs reprezentē kolektīvās dvēseles pirmsapzināto bērnības aspektu.

Tātad šī arhetipa traktējumā galvenais akcents tiek likts uz kopīgo bērna iezīmi visai cilvēcei kopumā, protams, neizslēdzot arī iespēju katram skatīt sevi pašu kā bērnu.

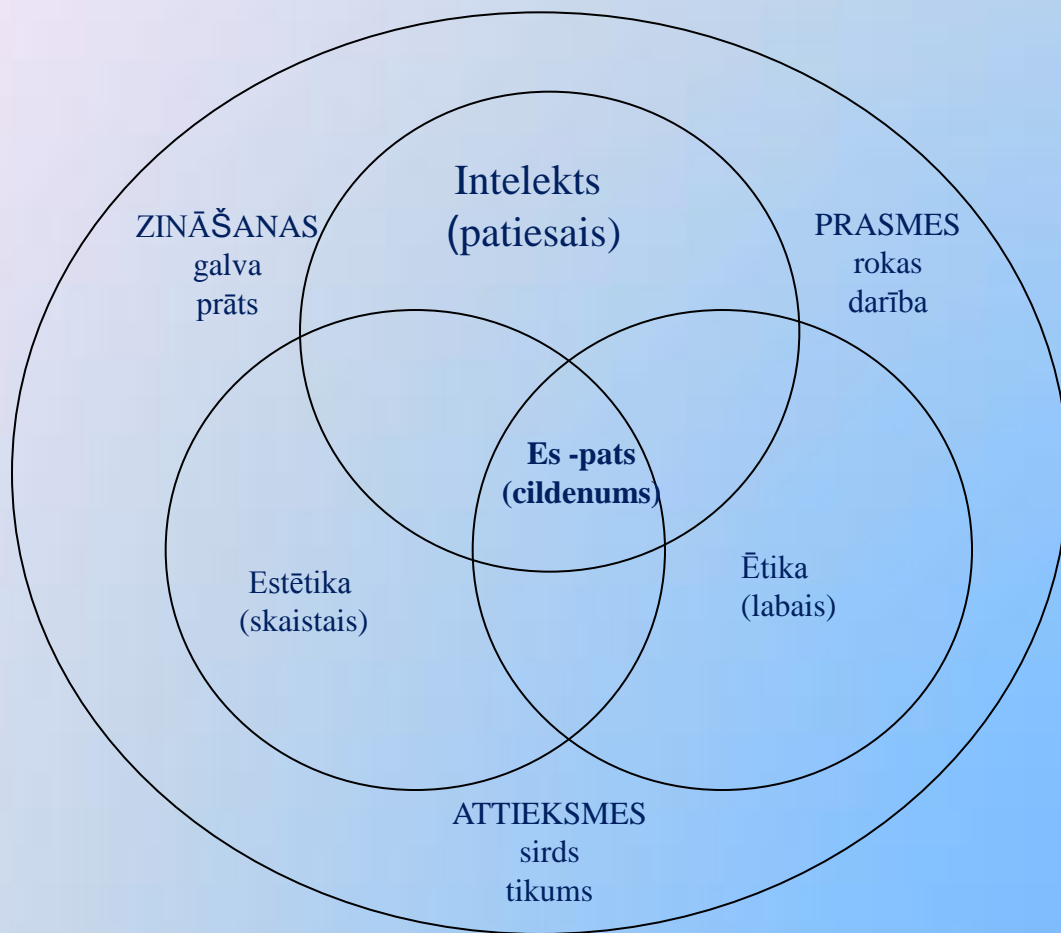
Bērna arhetips simbolizē visas izaugsmes un nākamības pamatu, balstu, tas ir nesavtīgas skaidrības un pārvērtību simbols.

SIMBOLS

Vērtības

Vispārcilvēcīgais vieno cilvēkus un palīdz radīt un apgūt vispārcilvēciskās vērtības. Cildenums ir cilvēka augstākā vērtība. Cildenums cilvēkā izpaužas kā prāta īstenojums, cilvēks spēj kontrolēt savu motivāciju un novērtēt pasaules skaistumu. Cildenums izpaužas cilvēka intelektā (patiesība), morālē (labestība) un estētiskajos uzskatos (skaistums).

Divpadsmit augstākās vispārcilvēcīgās garīgās vērtības ir sadarbība, brīvība, laime, godīgums, pazemība, mīlestība, miers, cieņa, atbildība, vienkāršība, iecietība un vienotība.

SIMBOLS

Vērtības

Vērtības, kuras būtu jāapgūst izglītības programmās, lai izglītojamais iegūtu garīgu, morālu, sociālu un kulturālu attīstību, varētu iedalīt četrās daļās:

1. Pats. Vērtības sev pašam kā unikālai personībai, kura garīgi, morāli, intelektuāli un fiziski aug un attīstās visas dzīves garumā. Sevis vērtības apzināšana.
2. Citi. Attiecības ar citiem. Mēs dodam savas vērtības citiem un saņemam vērtības no citiem. Vērtības kā attiecības ir nozīmīgas sevis attīstībai, kā arī sevis un citu nodrošināšanai ar savstarpēji veiksmīgu sadarbību.
3. Sabiedrība. Vērtības kā patiesības, brīvības, likumības, cilvēku tiesību ievērošana sabiedrības kopējā labuma iegūšanai. Ietverot arī ģimenes vērtības kā mīlestības avotu un rūpes par ģimenes locekļiem, kā bāzi, kuru veido cilvēku rūpes vienam par otru.
4. Vide. Vide kā vērtība, kas ietver dabas un cilvēku radīto, kas ir dzīves ietvars un avots brīnumam un iedvesmai.

SIMBOLS

Vērtības

Mācīties izzināt, jāsavieno ar plašām vispārējām zināšanām un iespēju padziļināti izzināt nedaudzas zinātņu nozares. Tas nozīmē arī spēju apgūt kā mācīties, lai varētu izmantot iespējas, ko dod mācīšanās dzīves garumā.

Mācīties darīt, lai iegūtu ne tikai profesionālo kvalifikāciju, bet visplašākā nozīmē kompetenci, kas dod spējas atrisināt visdažādākās situācijas un prasmi strādāt grupā. Tāpat jā mācās strādāt dažādos sociālos un darba apstākļos, ar kuriem var saskarties jaunieši, vai nu neformāli (savā nacionālajā vai apvidus kontekstā), vai formāli (dažādi klātienē kursi).

Mācīties dzīvot kopā, attīstīt sevī spēju saprast citus, sajūst savstarpējo saistību, veidot kopējus projektus un būt spējīgam atrisināt konfliktus, ievērojot plurālismu, savstarpējo saprašanos un mieru, kā vērtības.

Mācīties būt, lai attīstītu savu personību un varētu neatkarīgi strādāt, savu neatkarību spriedumos un savu personīgo atbildību. Šajā izglītības aspektā jāievēro katra izglītojamā potenciālās iespējas: atmiņu, spiešanas spēju, estētiskās jūtas, fiziskās iespējas un komunikācijas spējas.

SIMBOLS

Kompetences

Tiek uzskatīts, ka nākotnē izglītojamam tiks uzstādītas divas galvenās prasības: profesionālā kompetence un sociālā kompetence, kuras saistītas ar mūžizglītību, bet ar to vien nepietiek, jo aizmirstam attieksmes un vērtības. Izglītība kā vispārcilvēcisko vērtību radīšanas, apgūšanas un iegūšanas process ir nozīmīgs personas socializācijas procesā. Izglītības iestāde ir izglītojamo socializācijas vieta un tās nozīmīgums vērtību veidošanas procesā ir iespējami jāpalielina turpmākajos nākošā gadsimta gados. Vērtību audzināšanas pastiprināšana ir viens no galvenajiem nākotnes izglītības uzdevumiem. Mērķis ir veidot personību, kura apgūvusi nemainīgās un mūžīgās vērtības, kura spēj sintezēt savas dzīves ētiskos, estētiskos un zinātniskos (analītiski - sintētiskos) pīlārus, kā brīva personība.

SIMBOLS

Mērķis izglītībai

Nepieciešams izglītības procesā sakārtot sevi, noskaņot kā mūzikas instrumentu, lai varētu atsaukties (rezonēt) ar augstākām vērtībām. Tas nozīmē, ka mums jāmaina izpratne par apkārtējo pasauli, par cilvēka vietu pasaulē, par cilvēku un par cilvēka dziļāko jēgu, cilvēka attīstībai priekšplānā izvirzot mūžīgas vērtības, kas ietvertu cilvēka garīgo, morālo, sociālo un kulturālo audzināšanu.

SIMBOLS

Mērķis izglītībai

	Zināšanas	Prasmes	Attieksmes	
Cilvēks cilvēku vidē	par sabiedrību	dzīvot sabiedrībā	pret citiem cilvēkiem	dzīvot kopā
Cilvēks pats	pašam par sevi	tikt galā ar sevi	pašam pret sevi	būt
Cilvēks dabas un tehnikas vidē	par dzīvo un nedzīvo vidi	dzīvot modernā dabas un tehnikas vidē	pret dabu un tehniku	
	Informācija	Tehnoloģijas	Vērtības	
	zināt	darīt		

SIMBOLS

E-pasts: lektors.Dainis@gmail.com